Rights Beyond Border

เอกสารสรุปข้อเสนอเชิงนโยบาย · มหกรรมสิทธิเด็กเคลื่อนย้าย ประจำปี 2569

การยกระดับคุณภาพชีวิตและคุ้มครองสิทธิของเด็กเคลื่อนย้ายในประเทศไทย

ข้อเสนอแนะจากเครือข่ายเด็กเคลื่อนย้าย (CoM) อำเภอแม่สอด

"อนาคตของเราไม่ควรถูกปิดกั้นจากการที่เราเป็นคนประเทศอะไร
แต่อนาคตเราควรถูกสร้างด้วยโอกาสที่เราได้รับ"

ริเริ่มโดยเด็ก

นำเสนอโดยผู้แทนของเครือข่ายเด็กเคลื่อนย้าย อ.แม่สอด (CoM Network) ซึ่งเป็นนักเรียนในศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติ

จากพื้นที่ชายแดน

ข้อมูลจากศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติในอำเภอแม่สอด แม่ระมาด พบพระ และท่าสองยาง

มุ่งหาทางออก

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายแต่ละข้อตอบโจทย์ปัญหาที่เฉพาะเจาะจง และเราพร้อมที่จะทำงานร่วมกับภาครัฐ

ข้อเสนอแนะสำคัญ 3 ข้อของเครือข่ายเด็กเคลื่อนย้าย

1. รับรองสิทธิของเด็กเคลื่อนย้าย ไม่ว่าเราจะมาจากที่ใดหรือถือเอกสารแบบใด
2. รับรองการเข้าถึงการศึกษา การคุ้มครอง และการดูแลสุขภาพอย่างเท่าเทียม เพื่อให้เด็กทุกคนเติบโต เรียนรู้ และพัฒนาได้เต็มศักยภาพ
3. รับฟังเสียงของเรา และให้เรามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในประเด็นที่ส่งผลต่อชีวิตของเรา

01 การคุ้มครองเด็ก: เด็กควรถูกปฏิบัติในฐานะที่เป็นเด็กก่อนเสมอ

เราขอชื่นชมต่อการที่ประเทศไทยดำเนินการถอนข้อสงวนต่อข้อ 22 ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (CRC) และมีบันทึกความเข้าใจว่าด้วยมาตรการทางเลือกแทนการกักตัว (MOU-ATD) อย่างไรก็ดีข้อกังวลของเราคือการคุ้มครองเด็กในแม่สอดเกิดขึ้นได้จริงเพียงใดในทางปฏิบัติ

สิ่งที่เด็กเคลื่อนย้ายกำลังเผชิญ

- **ความกลัว**: การจับกุม การกักตัว และการส่งกลับเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปีที่เกิดขึ้นล่าสุดในชุมชนแม่สอด สร้างความหวาดกลัวแก่นักเรียนและครอบครัว โดยเฉพาะเด็กที่ไม่มีเอกสารประจำตัว

- **การคุ้มครองที่เข้าไม่ถึง**: เด็กอาจเผชิญกับการถูกรังแก ความรุนแรง การคุกคามทางร่างกายหรือทางเพศ และการล่วงละเมิดรูปแบบอื่น แต่ไม่มีช่องทางที่ปลอดภัย เข้าถึงได้และน่าไว้วางใจ เพื่อขอความช่วยเหลือหรือแจ้งเหตุ

หลักการพื้นฐาน

หลักการสำคัญคือประโยชน์สูงสุดของเด็กต้องมาก่อน นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะทั่วไป หรือ General Comments ของคณะกรรมการสิทธิเด็กฉบับที่ 6 ที่เรียกร้องให้ประเทศสมาชิกมีกลไกพิเศษในการคุ้มครองเด็กที่เดินทางมาโดยลำพังและเด็กที่พลัดพรากจากครอบครัว รวมถึงข้อคิดเห็นทั่วไปฉบับที่ 22 และ 23 ที่ระบุว่าห้ามกักตัวเด็กด้วยเหตุสถานะการเข้าเมืองของเด็กหรือผู้ปกครอง การกักตัวต้องเป็นมาตรการสุดท้าย และการส่งกลับต้องผ่านการประเมินประโยชน์สูงสุดของเด็ก และเคารพหลักการไม่ส่งกลับ (non-refoulement)

เราเข้าใจว่าเจ้าหน้าที่มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย
แต่เด็กควรได้รับการปฏิบัติในฐานะที่เป็นเด็ก

ข้อเสนอแนะของเรา

1	**ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง** ควรนำหลักการเด็กมาก่อนและประโยชน์สูงสุดของเด็กบรรจุไว้ในนโยบาย กฎหมาย และขั้นตอนปฏิบัติเกี่ยวกับเด็กเคลื่อนย้าย ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก และข้อเสนอแนะทั่วไป ฉบับที่ 6, 22 และ 23 **ตอบโจทย์ปัญหา:** *การไม่ปฏิบัติตามหลักการประโยชน์สูงสุดของเด็ก*
2	**ไม่จับกุม กักตัว หรือส่งกลับเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปีไปยังประเทศเมียนมา** โดยเฉพาะเมื่อการส่งกลับเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิ ความรุนแรง หรือภัยต่อชีวิต โดยควรใช้มาตรการทางเลือกตาม MOU-ATD **ตอบโจทย์ปัญหา:** *การจับกุม กักตัว และส่งกลับเด็กกลับประเทศต้นทางแบบไม่ปลอดภัย*
3	**การคำนึงถึงเด็กเป็นสำคัญ เมื่อไม่สามารถ**ระบุอายุของเด็กได้ ควรสันนิษฐานว่าเด็กเป็นเด็กก่อน การควรให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย และรับฟังความเห็นของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กอายุ 15–17 ปี ที่มีความเสี่ยงในการถูกปฏิบัติเสมือนเป็นผู้ใหญ่ **ตอบโจทย์ปัญหา:** *เด็กอายุ 15–17 ปี ที่ถูกปฏิบัติเสมือนเป็นผู้ใหญ่*
4	**การคุ้มครองที่ปลอดภัยในโรงเรียนและชุมชน** จัดระบบแจ้งเหตุและส่งต่อที่เป็นความลับและเข้าถึงได้ เพื่อให้เด็กที่ถูกรังแก ถูกใช้ความรุนแรง ถูกคุกคาม หรือถูกล่วงละเมิด ได้รับการคุ้มครอง การสนับสนุนอย่างทันท่วงที และเข้าถึงความยุติธรรม **ตอบโจทย์ปัญหา:** *ไม่มีช่องทางปลอดภัยในการแจ้งเหตุล่วงละเมิด*

Rights Beyond Border

02 การศึกษา: อนาคตของเราไม่ควรจบลงที่เกรด 12

18,057	5,670	4,683
นักเรียนที่ลงทะเบียนใน 60 ศูนย์การเรียนรู้สำหรับเด็กข้ามชาติ (MLC) โดยมีแค่ 12 ศูนย์การเรียน ที่เปิดสอน GED หรือหลักสูตรที่เกี่ยวข้อง ให้แก่เด็กประมาณ 987 คน	นักเรียนที่อยู่ในระดับเกรด 9–12 ใน 47 MLC ในอำเภอแม่สอด แม่ระมาด พบพระ และท่าสองยาง	นักเรียนที่อยู่ในระดับเกรด 9–12 และยังไม่มีเส้นทางการศึกษาที่ชัดเจน

ที่มา: สถิติของ MECC กันยายน 2569

สิ่งที่เด็กเคลื่อนย้ายกำลังเผชิญ

- ช่องว่างระหว่างนโยบายกับการปฏิบัติ: แม้ประเทศไทยจะมีนโยบายการศึกษาเพื่อปวงชน แต่ยังมีเด็กผู้ลี้ภัยจำนวนหนึ่งที่เสี่ยงถูกตัดออกจากระบบการศึกษา เนื่องจากสถานะทางกฎหมายที่ไม่ชัดเจน
- เส้นทางสู่มหาวิทยาลัยยังไม่ชัดเจน: การจบเกรด 12 จาก เด็กจากศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติ ไม่ได้หมายความว่าเด็กจะเรียนต่อในระบบอุดมศึกษาได้เลย เพราะเด็กเคลื่อนย้ายจำนวนมากยังไม่มีเอกสารแสดงตัวตนที่จำเป็นต่อการขอหนังสือเดินทางเมียนมาหรือสมัครเข้ามหาวิทยาลัย และกฎการออกหนังสือเดินทางที่เข้มงวดขึ้นของเมียนมา ทำให้การทำเอกสารประจำตัวยากยิ่งขึ้น
- ค่าใช้จ่าย ค่าสอบ GED ค่าเรียนเตรียมสอบ และทุนการศึกษาที่มีจำกัด ทำให้เด็กเคลื่อนย้ายที่มาจากครอบครัวรายได้น้อยเข้าไม่ถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษา

ความก้าวหน้า หลังการเสวนาเชิงนโยบายในงานเทศกาลเด็กเคลื่อนย้ายปี 2568 Rights Beyond Border (RBB) และมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร วิทยาเขตแม่สอด (KPRUMS) ได้ร่วมกันพัฒนาหลักสูตรระยะเวลา 2.5 ปี เพื่อขยายการศึกษาสำหรับเด็กนักเรียนที่จบการศึกษาในระดับเกรด 12 จากศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติที่ไม่มีเอกสารประจำตัว ได้เข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา อย่างไรก็ดี โอกาสเพียงอย่างเดียวอาจจะยังไม่เพียงพอ หลักสูตรอาจจะต้องทำให้เด็กเข้าถึงง่ายและมีทุนการศึกษาสนับสนุน

หลักการพื้นฐาน

- **อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก** (CRC) **ข้อ** 2, 28, **และ** 29 ระบุว่าเด็กทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษาบนพื้นฐานของโอกาสที่เท่าเทียม ปราศจากการเลือกปฏิบัติ การศึกษาภาคบังคับระดับประถมศึกษาควรเป็นการศึกษาแบบให้เปล่า ไม่มีค่าใช้จ่าย ส่วนการศึกษาระดับมัธยมและอุดมศึกษาต้องทำให้เข้าถึงได้สำหรับทุกคนโดยไม่เลือกปฏิบัติ รวมถึงเด็กผู้ลี้ภัยตามข้อ 22 ซึ่งประเทศไทยถอนข้อสงวนเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2567
- **นโยบายการศึกษาเพื่อปวงชน มติคณะรัฐมนตรี 5 กรกฎาคม 2548** ขยายสิทธิในการศึกษาขั้นพื้นฐาน 15 ปีโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายให้แก่เด็กทุกคนในประเทศไทย ไม่ว่าสัญชาติหรือสถานะทางกฎหมาย รวมถึงเด็กที่

ไม่มีเอกสารทะเบียนราษฎร ซึ่งคณะกรรมการสิทธิเด็กของสหประชาชาติได้เคยแสดงความชื่นชมต่อมติฉบับนี้

- **มติคณะรัฐมนตรี 28 ตุลาคม 2568** จัดทำตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ให้เด็ก 5 กลุ่มเข้าถึงการศึกษา ได้แก่ เด็กที่ไม่มีเอกสารทะเบียนราษฎรหรือสัญชาติไทย เด็กข้ามชาติ เด็กที่เดินทางมาโดยลำพังหรือพลัดพรากจากครอบครัวเพื่อมาศึกษาต่อ นักเรียนที่เดินทางข้ามแดนไป-กลับ และเด็กในพื้นที่พักพิงผู้หนีภัยการสู้รบตามแนวชายแดน
- **ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ**เรื่อง การรับนักเรียน นักศึกษา ที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย 27 มกราคม 2569 โดยอนุญาตให้เด็กทุกคนไม่ว่าสัญชาติใด หรือสถานะทางกฎหมายแบบไหน สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนรัฐของไทยทั่วประเทศ โดยอ้างอิงจากอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก และสิทธิในการศึกษา

ข้อเสนอแนะของเรา

1	**การใช้นโยบายการศึกษาเพื่อปวงชนอย่างต่อเนื่อง** มีหลักเกณฑ์การรับเด็กเข้าเรียนโดยไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ว่าสัญชาติใด มีเอกสารประจำตัวแบบใด หรือสถานการณ์โยกย้ายถิ่นฐานแบบใด รวมถึงมีระบบการติดตามและความรับผิดชอบเพื่อไม่ให้เด็กถูกกีดกันจากโรงเรียน **ตอบโจทย์ปัญหา**: *การปฏิเสธการรับเข้าเรียนและการหลุดจากระบบ*
2	**อนุญาตให้พำนักชั่วคราว** เพื่อเด็กเคลื่อนย้ายที่ไม่มีเอกสารและศึกษาในระดับอุดมศึกษา ได้พำนักอาศัยอยู่ชั่วคราว และเพื่อไม่ให้สถานการณ์เข้าเมืองเป็นอุปสรรคต่อการศึกษา และสอดคล้องกับหลักการไม่เลือกปฏิบัติ สิทธิในการศึกษา และการคุ้มครองเด็กผู้ลี้ภัยตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก **ตอบโจทย์ปัญหา**: *การไม่มีเอกสารแสดงตัวตนขัดขวางการเข้าเรียนมหาวิทยาลัย*
3	**รับรอง MLC** เป็นศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พร้อมกลไกรับรองหลักสูตรและผลการเรียนรู้ **ตอบโจทย์ปัญหา**: *การเรียนรู้ที่ไม่ได้รับการรับรองและเส้นทางศึกษาต่อที่จำกัด*
4	**ขยายการสนับสนุนทุนเพื่อการศึกษา** ทุนการศึกษา ความช่วยเหลือและเงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับนักเรียนที่ยังไม่มีเอกสาร รวมถึงนักเรียนที่เรียนอยู่นอกระบบโรงเรียนในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อครอบคลุมค่าเล่าเรียน ค่าสอบ GED และค่าใช้จ่ายจำเป็นอื่น **ตอบโจทย์ปัญหา**: *ค่าสอบ ค่าเล่าเรียน และทุนที่มีน้อย*

Rights Beyond Border

03 สุขภาวะ: เข้าถึงบริการได้โดยไม่มีอุปสรรค

47%	23%	20%
มีภาวะวิตกกังวลระดับรุนแรงถึงรุนแรงมาก	มีภาวะซึมเศร้า	มีภาวะเครียด

ที่มา: การประเมินของ RBB ปี 2569 กับเด็กและเยาวชน 579 คนใน MLC

สิ่งที่เด็กเคลื่อนย้ายกำลังเผชิญ

- **สุขภาพจิต**: ปัจจัยที่สร้างความไม่สบายใจให้แก่เด็กมักเชื่อมโยงกับเรื่องของเส้นทางการศึกษา ความกังวลด้านความปลอดภัย ความคิดถึงบ้าน การปรับตัวกับสภาพแวดล้อมใหม่ และสภาพความเป็นอยู่ที่ไม่ดี
- **อุปสรรคต่อการเข้าถึงการรักษา** หลายครอบครัวไม่สามารถจ่ายค่ารักษาหรือค่าประกันสุขภาพ นอกจากนี้ เด็กบางคนไม่มีเอกสารหรือกลัวถูกซักถามหรือถูกควบคุมตัวเวลาที่เดินทางไปโรงพยาบาล ในส่วนของอุปสรรคด้านภาษายังคงเป็นข้อจำกัดด้านการสื่อสารกับผู้ให้บริการสุขภาพ
- **ช่องว่างด้านความคุ้มครองสุขภาพ** มีรายงานว่าศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติจำนวนมากไม่มีประกันสุขภาพให้แก่เด็กนักเรียน แม้ว่าเด็กบางส่วนเข้าถึงบริการของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ได้ แต่อีกหลายคนซื้อยากินเองจากร้านขายยาโดยไม่ได้รับคำปรึกษา

หลักการพื้นฐาน

ข้อ 24 ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กรับรองสิทธิของเด็กทุกคนที่จะมีสุขภาพดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้และเข้าถึงบริการสุขภาพ

ข้อเสนอแนะของเรา

1	**การดูแลสุขภาพที่จำเป็น** จัดให้มีการรักษา การตรวจสุขภาพสม่ำเสมอ วัคซีน และการสนับสนุนด้านสุขภาพจิต **ตอบโจทย์ปัญหา**: *ปัญหาสุขภาพที่ไม่ได้รับการรักษาอย่างเหมาะสมและการซื้อยารับประทานเอง*
2	**ลดอุปสรรค** จัดล่ามเพื่อให้ความช่วยเหลือด้านภาษาในโรงพยาบาลและสถานพยาบาล และส่งเสริมความร่วมมือระหว่างโรงพยาบาล หน่วยงานสาธารณสุข โรงเรียน และองค์กรภาคประชาสังคม **ตอบโจทย์ปัญหา**: *อุปสรรคด้านภาษาและความกลัวเวลาไปรักษาพยาบาล*
3	**หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า** (UHC) ขยายระบบ UHC และระบบประกันสุขภาพที่เหมาะสมอื่นๆ เพื่อให้เด็กจ่ายค่ารักษาที่จำเป็นได้ ไม่ว่าสัญชาติหรือสถานะเอกสารแบบใดก็ตาม **ตอบโจทย์ปัญหา**: *ค่าใช้จ่ายและการไม่มีประกัน*

4	**สุขภาพจิตในโรงเรียน** อบรมครูและบุคลากรให้สังเกตความเครียด ความวิตกกังวล และปัญหาอื่นๆ รวมถึงการส่งต่อเด็กไปยังบริการด้านจิตสังคมและสุขภาพจิต **ตอบโจทย์ปัญหา**: *ความวิตกกังวล ซึมเศร้า และเครียดในระดับสูง*

เราเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมกันแก้ปัญหา

เด็กเคลื่อนย้ายไม่ได้เป็นเพียงผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ เราเป็นนักเรียน เยาวชน และสมาชิกของชุมชนที่เราอาศัยอยู่ เราไม่ได้ขอการปฏิบัติใดๆเป็นพิเศษ เราแค่ขอโอกาสที่เท่าเทียม การคุ้มครองที่เหมาะสม การเข้าถึงบริการที่ และโอกาสมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่ส่งผลต่อชีวิตของเรา

โปรดรับฟังเสียงของเรา และช่วยเราเพื่อสร้างอนาคตที่ปลอดภัย เป็นธรรม และเปิดกว้างสำหรับเด็กทุกคนในประเทศไทย

ที่มา: อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและข้อคิดเห็นทั่วไปฉบับที่ 6, 22 และ 23; นโยบายการศึกษาเพื่อปวงชนและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ; สถิติ MECC (กันยายน 2569); การประเมินสุขภาพจิตของ RBB (2569) จัดทำสำหรับการเสวนาเชิงนโยบาย งานเทศกาลเด็กเคลื่อนย้าย 2569